

«Weltliteratur i literatura comparada» | Blog Escola de Llibreria

Martí Monterde, Antoni; Sullà, Enric (eds.). *Weltliteratur i literatura comparada: perspectiva des d'Europa*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 2021. 382 p. (Figura). ISBN 978-84-475-4081-5. 28 €.

Weltliteratur i literatura comparada: perspectiva des d'Europa és el novè títol de la col·lecció «Figura», que publica les Edicions de la Universitat de Barcelona. Dirigida per Antoni Martí Monterde amb un perfil cada vegada més definit, la col·lecció alterna la recuperació de textos desconeguts o oblidats de la història de la literatura comparada, la publicació dels resultats de la recerca col·lectiva del Grup de Recerca de Literatura Comparada en l'Espai Intel·lectual Europeu de la Universitat de Barcelona i la de nous títols d'autors contemporanis. Aquest volum recull els textos del simposi internacional sobre *Weltliteratur* i literatura comparada que va tenir lloc el 2016 a Barcelona.

El concepte de *Weltliteratur*, des que el va encunyar Goethe, s'ha convertit en el centre de perspectives molt diferents i aquesta és la raó per la qual el seu significat divergeix molt en la pràctica. No hi ha acord ni a l'hora de traduir-lo: literatura universal, literatura mundial, literatura global, literatura europea o occidental... Totes aquestes expressions es fan servir sovint com si fossin sinònimes, però per poc que ens hi fixem ens adonarem de seguida que els significats de cada una són bastant diferents, contraposats fins i tot. Com afirma Antoni Martí Monterde en l'assaig amb què ha contribuït a aquest volum, «la literatura comparada no ha estat mai més de dues dècades sense repensar la *Weltliteratur*, fins al punt que la història del comparatisme podria fer-se a partir de la història de la idea de Goethe a través del temps». No es tracta d'una qüestió bizantina, purament acadèmica. La interrogació sobre la universalitat de la literatura sembla una necessitat recurrent, que no es pot defugir, perquè és determinant per a la percepció que cada literatura té de la seua posició en el món.

Una bona via d'entrada en la problemàtica que envolta aquest concepte és l'assaig que signa Joseph Jurt: «Le concept de *Weltliteratur* de Goethe: une première esquisse d'un champ littéraire international?» Jurt assenyala que el concepte goethià d'una *Weltliteratur* no representa l'esbós d'un camp literari internacional, ja que no té en compte totes les literatures nacionals, ni totes les obres canòniques de les literatures nacionals. De fet, Goethe només considerava les literatures alemanya, francesa, anglesa i italiana, més algunes manifestacions de la poesia popular. Per a Goethe, el concepte de *Weltliteratur*, que no va definir mai clarament, era sobretot un concepte d'incitació que posava en relleu tot el que guanyava cada literatura per mitjà de les traduccions i dels contactes entre escriptors de diferents llengües. Era, també, una reacció i una crítica a la literatura alemanya del seu temps.

Com indica János Szávai en «*Weltliteratur* et littérature européenne», el concepte que va formular Goethe portava implícita la idea d'un cànon que seria l'hereu del de la literatura antiga. De fet, es confesse o no, el concepte de *Weltliteratur* implica necessàriament un cànon o altre. No es pot llegir tot el que val la pena i tampoc no es pot traduir tot. La necessitat d'un cànon, d'una tria o com vulguem dir-ne, no se sol discutir, però sí els criteris que es fan servir per delimitar-lo. Szávai, que és hongarès, proposa afegir als cànons tradicionals de la literatura grecolatina i de les grans llengües europees un altre, que comprendria les obres escrites en les llengües minoritàries.

Aquest últim punt el reprèn Neus Penalba en «“La màxima diversitat en el mínim d'espai”: Milan Kundera i l'europeisme perifèric de les nacions petites des d'una perspectiva catalana», un intent de pensar, a partir de les reflexions de Kundera sobre la cultura europea com a marc conceptual, l'especificitat de la literatura catalana. Penalba considera més sensat i productiu de comparar-nos amb altres nacions que, com les centreeuropees, també són sentides com a perifèriques. Planteja el cas de Mercè Rodoreda, de la qual destaca que és gairebé l'única dels escriptors catalans importants del segle XX que ha aconseguit travessar l'esfera del reconeixement

internacional. Però no deixa de ser un coneixement restringit, que no arriba al gran públic estranger. La invisibilitat de l'obra de Rodoreda al món va acompanyada d'una visibilitat miop a Catalunya, on de vegades se l'associa a uns clixés d'escriptora cursi. Per a Penalba, «forma part del complex d'inferioritat de les petites nacions el fet de no saber valorar en la justa mesura els seus escriptors més universals».

Enric Sullà, en «Del camp literari nacional a la República mundial de les Lletres: clàssic, cànon i canonització» examina aquests tres conceptes, estretament relacionats amb el de *Weltliteratur*, a partir de *Les règles de l'art* (1992) de Pierre Bourdieu i de *La République mondiale des Lettres* (1999) de Pascale Casanova, referents ineludibles de la bibliografia actual sobre la *world literature*, al costat de Franco Moretti i David Damrosch. Sullà indica alguns punts febles de l'espai literari mundial de què parla Casanova, com ara el fet de prendre com a objecte d'estudi exclusiu la novel·la i de limitar-ne l'anàlisi al segle XX, la qual cosa fa que la perspectiva general estiga molt condicionada per la perspectiva contemporània. Com János Szávai, Enric Sullà distingeix tres tipus de cànon. El primer, que anomena «hipercànon», està format pels grans autors, que es mantenen a pesar de les revisions de les últimes dècades. El segon és el «contracànon», on s'apleguen escriptors prou coneguts que representen un repte per al cànon establert. Finalment, hi ha un «cànon a l'ombra», el refugi dels autors menors, estimats pels especialistes, però que les noves generacions no tenen gaire interès a llegir.

En l'actualitat, el concepte de *Weltliteratur* ha estat desplaçat en bona part pel de *world literature*, definit per David Damrosch, el seu principal promotor, com el conjunt de les obres literàries que circulen més enllà de la seua cultura d'origen, ja siga en la versió original, ja siga traduïda. Aparentment, *world literature* és una traducció literal de *Weltliteratur*, però el fet és que el seu significat és ben poc goethià, com fa veure Borja Bagunyà en «Alguns problemes de la novel·la global». Bagunyà assenyala que en lloc d'un internacionalisme literari genuí, la nova literatura global ha desactivat la rivalitat i la innovació per un comerç internacional que s'alimenta de la repetició de fórmules estètiques testades prèviament i dissenyades per satisfer una audiència tan àmplia com siga possible. Les diferències culturals es redueixen a una superficialitat anecdòtica.

Les suspicàcies respecte a la literatura global es poden sintetitzar en l'amenaça que detectava Erich Auerbach. Parlant de l'estandardització que caracteritza la modernitat de mitjan segle XX, Auerbach va escriure que «ens haurem d'acostumar a la idea que en una terra organitzada de manera uniforme, només hi quedarà viva una sola cultura literària o, fins i tot, en un temps relativament breu, tan sols quedaran algunes llengües literàries, ben aviat potser només una. I si fos així, la idea de la *Weltliteratur* seria realitzada i destruïda alhora».

L'assaig de Martí Monterde, «La literatura catalana com a *Weltliteratur*: Barcelona i els meridians literaris», el més extens del volum, el més combatiu i aprofundit també, és una reivindicació del que hauria de ser una literatura comparada digna d'aquest nom. Que no té res a veure amb el fàcil recurs de documentar les influències i les fonts de caràcter internacional, cosa que equivaldria a convertir-la en una secció de cada literatura nacional. Per contra, la literatura comparada, tal com la concep Martí Monterde, no estudia els vincles entre les diferents literatures, sinó que n'és el vincle, de manera que cada literatura nacional ha de desenvolupar-se plenament, i ha d'estudiar-se, en l'espai del conjunt de les literatures, si més no, europees.

Bona part del seu assaig està dedicat a fer una crítica a fons, molt argumentada, del llibre de Pascale Casanova. Martí Monterde denuncia que Casanova ha articulat una operació molt conservadora i nacionalista (francesa), no una teoria de les relacions literàries internacionals. N'és una mostra el tractament asimètric i manipulador de literatures com la catalana. Contra aquest enfocament, Martí Monterde ressegueix en el seu assaig algunes de les característiques principals de la literatura catalana del segle XX i defensa que «la literatura catalana posseeix una obertura de mires a través dels seus escriptors que permet considerar-la una bona il·lustració del pensament de Goethe sobre els factors determinants en l'adveniment de la *Weltliteratur*, especialment pel que fa a la internacionalització de les lectures, la importància dels traductors i la manera de situar la pròpia literatura en l'eix de la necessitat de “conèixer com som” i “corregir-nos mútuament”. Traductors, crítics, lectors, els escriptors catalans han estat una mena de comparatistes sense comparatisme».

Enric Iborra

Professor de llengua i literatura, autor d'*Els còmplices* i del blog *La serp blanca*

Des d'aquest enllaç podreu fer un tast del llibre: <http://www.edicions.ub.edu/ficha.aspx?cod=13956>